

RÖVID ELLÁTÁSI LÁNCOK

Előnyei:

- átlátható logisztika,
- csökken a környezetterhelés,
- csökken az energiafelhasználás,
- kockázatsökkenés (pl. a feldolgozás, csomagolás során),
- nő a bizalom a termelő és fogyasztó között,
- kedvezőbb a termelő tárgyalási pozíciója,
- nő a gazdálkodói jövedelem (a közvetítők limitálásával),
- minőség-növekedés (az egyszerűbb kezelési, tárolási követelmények miatt),
- multiplikátor hatások a nem élelmiszertermelő tevékenységek területén (pl. turizmus, vendéglátás),
- friss, egészséges termékek, nagyobb élelmiszerbiztonság.

Kihívásai:

- kevesebb erőforrás jut a fogyasztók megszólítására, a leghatékonyabb értékesítési forma megszervezésére,
- nő az igény a termelőket és fogyasztókat összekötő közvetítők, piacszervezők iránt,
- gondot okozhat a kereslet kielégítése (pl. közétkeztetés,)
- nincs minden helyi környezethez adaptálható, általánosan jó élelmiszer-ellátási modell.

Jelen Infojegyzet a rövid élelmiszerláncok kialakulásának és fogalmának tisztázása után, támogatásuk uniós és hazai szabályrendszerét ismerteti. Megjelenési formáira, típusaira hazai és nemzetközi példákat hoz.

A globalizáció térhódítása előtt az emberek a [háztájából](#), helyi termelőktől, a szomszéd településről szerezték be élelmiszereiket. A piacgazdaság kialakulásával, a közlekedés és az információs technológia fejlődésével megnyíltak a földrajzi határok, a transz- és multinacionális vállalatok a nemzetközi kereskedelem kulcsszereplőivé váltak ([Enyedi, 2000](#)). Az összekapcsoltságnak köszönhetően a legváltozatosabb földrajzi helyekről a legváltozatosabb élelmiszerek is elérhetővé váltak a fogyasztók számára.

A késztermék nyersanyagoktól fogyasztókig vezető útja, azaz az ellátási rendszerek hosszúsága a piaci szereplők számától függően változó. Az iparszerű, intenzív mezőgazdaság által előállított tömegtermékek a beszállítokon, nagykereskedőkön, kiskereskedőkön keresztül, azaz hosszú élelmiszer-ellátó láncokon jutnak el a fogyasztókhoz. A rövid ellátási láncok működésének alapja a földrajzi közelség és a résztvevők limitált száma.

A közelmúltban megtapasztalt világméretű járvány, az éghajlatváltozás okozta termésingadozások, a föld végessé váló erőforrásai és az energiabiztonság szükségessége egyre inkább megkérdőjelezi a hosszú élelmiszerláncok dominanciáját és rávilágítanak annak sérülékenységre ([Infojegyzet, 2020/80](#)).

Az [Euromonitor által 2023-ban végzett felmérés](#) arra is rámutat, hogy a fogyasztói trendek változnak. A vásárlói motivációk között meghatározóbbá vált a felelősségteljes és tudatos termékválasztás, a környezet- és egészségtudatos életstílus, a lakókörnyezetben megtermelhető és tájegységre hagyományosan jellemző termékek preferenciája ([Kövágó et. al., 2023](#)).

A fent említett gazdasági, környezeti és fogyasztói szokások változásai mellett a globális élelmiszerláncoknak kiszolgáltatott termelők is előmozdítói voltak a **rövid ellátású láncok (REL-ek)** elmúlt évtizedben tapasztalható térhódításának ([Csirszki, 2021](#)). A [2014–2020-as Vidékfejlesztési Program Záró Jelentése](#) egyenesen úgy fogalmaz, hogy "a REL-ek koncepciója egyfajta termelői és fogyasztói ellentrendként jelenik meg a globális élelmiszer-láncokkal szemben".

FOGALMAK

A **REL fogalmát** először az EU 2014–2020 közötti vidékfejlesztési politikájában határozták meg. Az Európai Mezőgazdasági Alapból nyújtandó vidékfejlesztési támogatásról szóló [1305/2013/EU](#) európai parlamenti és tanácsi rendelet szerint a REL „*olyan együttműködés, amely a helyi gazdaságfejlesztés, valamint a termelők, feldolgozók és a*

fogyasztók közötti szoros földrajzi és társadalmi kapcsolatok iránt elkötelezett, korlátozott számú gazdasági szereplő által alkotott ellátási lánc". A jelenlegi szakmai konszenzus alapján a REL fogalma nem definiálható szigorúan véve csak a termelő és a fogyasztó közvetlen együttműködéseként, e kettő között a közvetítő szerepet betöltő köztes szereplő (legfeljebb egy) működése is megengedett ([Agrishort, 2017](#)). A cél, hogy a földrajzi távolság és a közvetítők számának csökkentésével, az előállított élelmiszer a lehető legrövidebb úton jusson el a fogyasztókhoz (Szabó, 2019).

A szakirodalom alapvetően **hagyományos és modern REL-eket** különböztet meg. Előbbiek általában családi gazdaságokban működnek és azon belüli („falusi vendégasztal”), illetve úti menti, „szedd magad” akciókon keresztül vagy hagyományos piacokon/vásárokon történő értékesítés, valamint kézműves módszerek jellemzik őket. A modern vagy új típusú REL-ek gyakran összetettebb, termelő-fogyasztó-intézményi hálózat együttműködéséből állnak össze és innovatív módszerek kombinálásával igyekeznek fenntartani a hagyományos gazdálkodási gyakorlatokat. Ilyenek pl. a dobozrendszerek, kosárközösségek, termelői boltok, élelmiszer-automaták, internetes házhozszállítás ([Hampel et al., 2022](#)).

Hazánkban a REL-ekhez szorosan kapcsolódik a **helyi termék** és a **kistermelő** fogalma. Az előbbit – konkrét meghatározás hiányában – fő jellemzője írja le: azaz, a helyi termék esetében a termelés, a feldolgozás, az értékesítés, valamint a fogyasztó a lehető legközelebb vannak egymáshoz. A helyi termék a helyi gazdaságot fejleszti, a helyi szereplőket erősíti, így szocio-ökonómiai szempontból fenntartható gazdálkodáshoz vezet ([nak.hu, 2017. február 2.](#)). Létrejöhet saját termeléséből származó alapanyagok feldolgozásával, de helyben vásárolt alapanyagból is (pl. vásárolt gyümölcsből készített gyümölcslé, aszalvány) ([REL Kiskos, 2020](#)). Mint minden élelmiszer, a helyi terméket is a termelő közvetlenül vagy közvetítő segítségével értékesítheti. Előállíthatja kistermelő, de helyi élelmiszeripari-vállalkozás is (pl. Kft., szövetkezet, Rt. stb.).

A [60/2023. \(XI.15.\) AM](#) rendelet két kategóriába sorolja a kistermelőket attól függően, hogy milyen mennyiségű alapanyagot vagy élelmiszert állítanak elő és értékesítenek:

- Az I. kategóriába tartozó kistermelő saját maga által termelt vagy vadon gyűjtött alapanyagot, illetve abból készített élelmiszert árusít (vásárolt hozzávalók felhasználásával is). Az értékesíthető mennyiségeket a rendelet 3. melléklete szabályozza.
- A II. kategória azokra vonatkozik, akik a 3. mellékletben meghatározott kis mennyiségű, saját maguk által megtermelt alapanyagból, hazai forrásból származó vásárolt alapanyagból, valamint más összetevőkből készítik az élelmiszert, amit aztán értékesítenek.

A kistermelő természetes, jogi személy vagy jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet is lehet. Értékesítési lehetőségei bővültek a korábbi, hatályon kívül helyezett rendeletben ([52/2010. \(IV. 30.\) FVM](#)) meghatározottakhoz képest. Már házhoz-szállítás, csomagküldő kereskedelem, átadó pont vagy automata útján is eljuttathatja termékeit a fogyasztóhoz.

A [Közös Agrárpolitika](#) (KAP) egyik célja, hogy a mezőgazdasági termelők nagyobb arányban részesüljenek az agrárgazdaságban keletkező jövedelmekből. A cél elérésének egyik lehatékonyabb eszköze a REL-ek támogatása, amely kiemelt figyelmet kapott a 2014–2020-as Vidék-fejlesztési Programban. Az Európai Parlament és Tanács [1305/2013/EU](#) rendelete alapján létrehozott alprogram a REL-ek fejlesztésére, a gazdálkodók és piacszervezők együttműködésének ösztönzésére irányult.

UNIÓS ÉS HAZAI SZABÁLYOZÁS, TÁMOGATÁSOK

Keretében beruházások, marketingkampányok, piac-kutatási tevékenységek, valamint minőségbiztosítási rendszerek támogatására nyílt lehetőség ([Agrishort, 2017](#)).

Az EU vidékfejlesztési támogatásai mellett úgynevezett kutatási együttműködések, az [Európai Innovációs Partnerség \(EIP\)](#) operatív

csoportjai (pl. EIP ['Ezt-Vedd'](#)) is segítik a REL-ek üzleti és technológiai modelljeinek kidolgozását ([Smartchain, 2020](#)).

Magyarországon a 2014–2020-as programidőszak gerincét képező „Együttműködések támogatása a REL és a helyi piacok kialakításáért, fejlesztéséért és promóciójáért” elnevezésű felhívás a termelők és fogyasztók közötti közvetlen értékesítés elősegítését szolgálta ([VP3-M16.4.1-17](#)). A támogatási kérelmek benyújtására olyan konzorciumok vagy gazdasági társaságok formájában volt lehetőség, amelyekben legalább öt mezőgazdasági termelő és egy piacszervező szervezet vagy öt, mikrovállalkozásnál nem nagyobb mezőgazdasági termelő működött együtt. A vissza nem térítendő támogatás maximális mértéke elérhette az összes elszámolható költség 90 százalékát ([REL Kisokos, 2020](#)).

A 2021–2027-es programidőszakra vonatkozó, [\(EU\) 2021/2115](#) rendelet 2021. december 2-án hatályon kívül helyezte a korábbi, (EU) 1305/2013 rendeletet. Az új rendeletben azonban továbbra is célként szerepel a REL-ekben részt vevő gazdaságok arányának növelése.

Magyarországon az új programidőszak keretében elinduló „Rövid Ellátási Láncok fejlesztése” című pályázati felhívás társadalmi egyeztetése 2024. november 30-i határidővel lezárult. A támogatási kérelmek benyújtására várhatóan 2025. március 18-tól lesz lehetőség. A korábbi programozási időszak feltételeihez képest a támogatási kérelmet öt helyett négy, egymástól gazdaságilag és jogilag függetlenül együttműködő taggal rendelkező konzorcium adhatja be. Az együttműködő tagok legalább felének mezőgazdasági termelőnek kell lennie. Újdonság, hogy egyházi tulajdonú vállalkozás vagy intézmény, önkormányzati tulajdonú vállalkozás/intézmény, nonprofit szervezet, [HORECA](#) szektorban és közétkeztetésben tevékenykedő vállalkozás, valamint tapasztalattal rendelkező piacszervező is konzorciumi tag lehet ([KAP-RD49-1-24 pályázati felhívás](#)).

Hazánkban 2021. márciusától egy újabb csatorna is megnyílt a közvetlen értékesítésben érdekelt termelők számára. A közétkeztetés

közbeszerzéseire vonatkozó [676/2020. \(XII. 28.\) Korm. rendelet](#) szerint 2022. január 1-től a beszerzett termékek összértékének legalább 60, 2023-tól pedig 80 százaléka rövid ellátási láncból, illetve helyi élelmiszertermékekből kell származzon ([kap.gov.hu, 2023. 08.18.](#)).

A REL-CSATORNÁK MAGYARORSZÁGON

Termelői piac

A hagyományos piacok mellett a REL legnépszerűbb értékesítési csatornája a termelői piacok. A [2005. évi CLXIV. törvény](#) szerint a termelői piac olyan hely, ahol a kistermelők az adott településen vagy annak 40 km-es körzetében előállított mezőgazdasági és élelmiszeripari termékeiket értékesíthetik. Budapest kivételt képez, mivel itt az ország bármely területéről érkező kistermelő árusíthatja termékeit. A termelői piacok száma 2012-höz képest megháromszorozódott. 2023-ban országszerte már több mint 320 működött ([novelkedes.hu, 2023. június 3.](#)). A termelői piacoktól távol maradókat elsősorban a távolság, a kényelmi szempontok, a nyitvatartási idő, az alacsonyabb választék tartja vissza ([kisleptek.hu, 2024. május 9.](#)).

Falusi vendégasztal

A falusi vendégasztal a kistermelő gazdaságában vagy annak környezetében működik és olyan közvetlen értékesítési csatorna, amely a kistermelők helyben előállított élelmiszereinek bemutatására és értékesítésére szolgál. A helyi alapanyagokból készülő ételek helyben elfogyaszthatók vagy megvásárolhatók ([gazda.jogkoveto.hu, 2024. január 14.](#)).

A közösség által támogatott gazdaságok, közösségi mezőgazdálkodás

Az elsőként 1971-ben, Japánban létrejött ([Kondoh, 2015](#)), közösség által támogatott mezőgazdálkodás (japánul Teikei) Európában először Németországban és Svájcban terjedt el. Sajátossága, hogy a kockázat-, a felelősségviseles és a gazdálkodás eredménye is egy megállapodásban szabályozott módon, közösen oszlik meg a termelő és a fogyasztó között. A fogyasztó adott év elején befizeti a termelővel közösen megállapított összeget a

termelési költségek fedezésére, cserébe az év folyamán folyamatosan hozzájut a megtermelt élelmiszerekhez ([Benedek, 2014](#)). Egy 2021-ben készült felmérés szerint 18 európai országban több mint 4600 közösségi gazdaság működik, amelyek közel félmillió fogyasztót látnak el ([tudatosvasarlo.hu, 2024. február 21.](#)). A hazánkban jelenleg működő 28 gazdaságot a [Tudatos Vásárlók Egyesülete](#) fogja össze.

A közösségi mezőgazdálkodás egyik altípusa a **kosárközösség**, ahol kizárólag előrendelésre lehet megvásárolni és hetente átvenni a termékeket. Ily módon a termelők könnyebben tudnak tervezni és nem keletkezik az átadónap végén fölöslegben maradt áru ([Perényi et al., 2024](#)). A **dobozrendszer** a közösségi mezőgazdaság olyan formája, ahol a megrendelt „dobozokat” előre ki kell fizetni és annak tartalma előre nem ismert, mivel a termelő az épp szezonális, friss élelmiszerkínálata alapján állítja össze azt ([egyunkhelyit.hu](#)). A főleg angolszász területen elterjedt rendszer hazánkban „**heti szatyor**” néven ismert.

A kevés személyes érintkezéssel járó értékesítési formák (pl. **online rendelés, házhozszállítás, átvevőpontok**) különösen a koronavírus járvány ideje alatt értékelték fel, és azóta is egyre növekvő trendet

mutatnak. Az Ipsos Hungary 2024-ben végzett felmérése szerint a lakosságnak már 44 százaléka használja valamilyen rendszerességgel bevásárlásai során az online élelmiszerrendelést ([kosarertek.hu, 2024. október 17.](#)).

NÉHÁNY NEMZETKÖZI PÉLDA

Európa több országában működik a [La Ruche qui dit Oui!](#) közösségi élelmiszerelosztási modell, amely lehetővé teszi a helyi gazdák számára, hogy termékeiket online platformon keresztül értékesítsék. A fogyasztók az előre megrendelt termékeket, egy előre meghatározott helyen és időpontban veszik át. Az [Osttiroler Bio-Bauern](#) Ausztriában működő kezdeményezés, ahol a biogazdák termékeiket termelői piacokon, valamint közvetlen szállítással juttatják el a vásárlókhöz.

A 2004-ben Valenciában alapított [Cuinatur](#) vállalkozás célja az egészséges és fenntartható iskolai étkeztetés támogatása. A helyi beszállítóktól származó, ökológiai alapanyagokból összeállított heti menüt 30 iskola számára juttatja el, csökkentve ezzel a környezetterhelést és támogatva a helyi gazdaságokat ([kisleptek.hu, 2018](#)).

Források:

- Szabó D. (2019): REL Tematikus Alprogram eredményessége. Értékelés az Agrárminisztérium részére.
- Az Európai Parlament és a Tanács [1305/2013/EU rendelete](#) az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból (EMVA) nyújtandó vidékfejlesztési támogatásról.
- Az Európai Parlament és a Tanács [\(EU\) 2021/2115](#) rendelete a közös agrárpolitika keretében a tagállamok által elkészítendő stratégiai tervhez nyújtott támogatásokra vonatkozó szabályok megállapításáról.
- Kloczko-Gajewska A., Rawlikowska A. (2023): [What are the economic impacts of short food supply chains?](#)
- Vittersø G. et. al. (2019): [Short Food Supply Chains and Their Contributions to Sustainability](#): Participants' View and Perceptions from 12 European Cases.
- Benedek Zs. (2014): [A rövid ellátási láncok hatásai](#): Összefoglaló a nemzetközi szakirodalom és a hazai tapasztalatok alapján, HAS Discussion Papers, No. MT-DP - 2014/8.

Készítette: Dr. Hantos Krisztina
Képviselői Információs Szolgálat
E-mail: infoszolg@parlament.hu

infoszolg

Internet: www.parlament.hu/infoszolg
Intranet: intra.parlament.hu/infoszolg/
Telefon: (1) 441-6486